

A propòsit del pronom *hi* sobrer

per Carles Riera

En el número anterior d'aquesta revista, Albert Jané es referia a l'ús del pronom feble *en* fent de subjecte i observava, al capdavant de l'article, que a causa de l'aplicació mecànica d'una norma gramatical —la qual permet «teòricament» la substitució per mitjà del pronom *en* del complement del nom quan el nom a què es refereix aquest complement fa de subjecte d'oracions del tipus IV (Fabra), o sia les oracions sintètiques o de subjecte completiu (Ruaix)— s'incorre en usos abusius de substitució de complements del nom pel pronom feble *en*. Jané illustrava aquesta ús artificios, «gramaticalitzant» i estrany del pronom feble *en* amb els exemples (1) i (2), els quals naturalment caldria millorar segons (3) i (4), respectivament¹:

- (1) *A conseqüència de la Segona Guerra Mundial en disminuï notablement la població* (GEC, «Coblença»).
- (2) *Un camió cisterna carregat d'etilè bolca a l'Ametlla de Mar i en mor el conductor* («Avui», 17-III-1993, p. 17).
- (3) *A conseqüència de la Segona Guerra Mundial disminuï notablement la seva població*².
- (4) *Un camió cisterna carregat d'etilè bolca a l'Ametlla de Mar i mor el conductor*.

Doncs bé, semblantment al que passa amb el pronom *en*, avui també es fa un abús d'altres pronoms febles, com ara *ho* i *hi*, substituïnt complements en casos en què no caldria, sia perquè el context ja és prou clar i no cal tornar a representar el complement per mitjà d'un pronom feble, sia perquè en lloc del pronom feble *hi* hauria d'haver una expressió explícita.

Es tracta gairebé sempre d'ultracorreccions de tipus mecanicista, especialment en la llengua escrita, que han estat àmpliament i detalladament estudiades per Josep Ruaix en el seu llibre *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui* /1, concretament en l'apartat titulat «Pronoms febles ficats amb calçador»³.

Pel que fa a l'ús ultracorrecte del pronom feble *hi*, Ruaix aporta exemples com (5) i (6), entre altres, els quals proposa de corregir segons (7) i (8), respectivament.

- (5) *Un avió s'estavella a prop de Trípoli i hi moren 158 persones* (d'un diari, 23-12-1992).
- (6) *En el seu nou llibre de poemes, A.P. s'hi mostra desencisat, estoic, sorneguer, irònic i fins i tot sarcàstic* (d'una revista, setembre de 1992).
- (7) *Un avió s'estavella a prop de Trípoli i moren 158 persones*.
- (8) *En el seu nou llibre de poemes, A.P. es mostra desencisat, estoic, sorneguer, irònic i fins i tot sarcàstic*.

Hom pot observar que, en aquests exemples, els elements *a prop de Trípoli* i *en el seu nou llibre de poemes* no exigeixen de ser representats novament per mitjà d'un pronom feble, que seria el pronom feble *hi*, car el context ja és prou clar i s'entén perfectament que, si l'avió s'estavella prop de Trípoli «(5) i (7)», és allà «prop de Trípoli» on moren les 158 persones, i que si acabem de referir-nos al seu nou llibre de poemes «(6) i (8)», ja no cal haver de dir per mitjà del pronom *hi*, «perquè el context ja ho expressa», que A.P. es mostra desencisat, etc., en aquest nou llibre de poemes!⁴

¹ Albert JANÉ, «El pronom *en* fent de subjecte», dins *LLENGUA NACIONAL*, núm. 20, setembre de 1997, pp. 12-13.

² Un altre distingit professor de català, Jaume VALLCORBA I ROCOSA, preferiria resoldre aquest exemple de la següent manera: *A conseqüència de la Segona Guerra Mundial hi disminuï notablement la població*.

³ Josep RUAIX, «Pronoms febles ficats amb calçador», dins *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui* /1, Ruaix, Moià 1994, pp. 114-125.

⁴ Ajuda a entendre quan la pronominalització és necessària i quan és sobrer (no «quan hi és sobrer»), la nota 52 de la p. 59 del llibre *Observacions*, o.c., a propòsit dels dos tipus de complements del verb: els pròxims o estrictes i els remots o laxos.

També nosaltres tenim recollits altres exemples en què el pronom feble *hi* resulta sobrer. Passa —i aquest és un fenomen lingüísticament molt rellevant— que, a més dels complements circumstancials pròpiament dits —que pertanyen a l'anàlisi gramatical—, hi ha els anomenats elements emmarcadors —que pertanyen a l'anàlisi funcional o pragmàtica⁵ del discurs—, els quals elements, desplaçats al començament de la frase, no han de ser representats novament per mitjà d'un pronom feble. Aquest fenomen explica per què els exemples (9) i (10) han de ser canviats per (11) i (12), respectivament.

(9) *No gaire lluny s'hi troba el castell de Chillon, construït sobre una petita península, a la riba del llac Léman* («Avui», Supl. 31-I-1993, p. 11).

(10) *A la regió hi cal una política prudent que prengui en consideració les conseqüències de totes les accions que s'hi facin* («Avui», 15-I-1993).

(11) *No gaire lluny es troba el castell de Chillon, construït sobre una petita península, a la riba del llac Léman.*

(12) *A la regió cal una política prudent que prengui en consideració les conseqüències de totes les accions que s'hi facin.*

Tant *no gaire lluny* —en (9) i (11)— com *a la regió* —en (10) i (12)— són elements emmarcadors —expressant determinacions de lloc—, els quals elements no han de ser pronominalitzats pel pronom *hi*. Semblantment, el següent exemple, (13), ha de ser modificat segons (14):

(13) *En aquest model de joc de rol hi conviuen importants elements d'aprenentatge* («Butlletí» del Col·legi de Doctors i Llicenciats, juliol de 1994, p. 48).

(14) *En aquest model de joc de rol conviuen importants elements d'aprenentatge.*

Voldríem fixar-nos, encara, en un text —inèdit— en què també apareix un pronom *hi* sobrer o innecessari, acompanyat del pronom *el*, formant el grup *l'hi*, text que reproduïm a continuació, (15), i que després comentarem.

(15) —(FILLA 2^a): *Ara entenc per què procures, / mentre ens acotxes al llit, / que diguem el parenostre.*

—(FILLA 1^a): *I que el diumenge al matí, / quan anem a oir la missa / també l'hi tornem a dir.*

Creiem, per les raons que tot seguit exposarem, que en comptes de *li* hauria de dir simplement *el* —tret del cas que hom vulgui considerar aquest *l'hi* una mera llicència poètica (però hi altres maneres de resoldre l'escansió del vers).

Primerament, en un context en què es parla de «dir un parenostre», la construcció «l'hi tornem a dir» sorprèn, d'antuvi, quan ens adonem que *hi* substitueix el complement «a missa», car esperaríem més aviat que aquest *hi* fos la forma que pren el pronom feble *li* quan es posa en contacte amb el complement directe (o acusatiu) de tercera persona, *el*, formant la combinació *l'hi*, en què *el* fóra «el parenostre» i *li* «a Déu».

Segonament, un cop advertits que el pronom *hi*, de l'exemple (15), es refereix, efectivament, «a missa», tampoc no caldria fer-lo servir, perquè és evident que, si restituïm els complements, la construcció (16) resulta molt menys lògica i normal que no pas la construcció (17):

(16) *Quan anem a oir la missa també tornem a dir el parenostre a la missa* (o, millor, *a missa*).

(17) *Quan anem a oir la missa* (millor: *missa*) *també tornem a dir el parenostre.*

És a dir, «tornar a dir» demana l'acusatiu, però no necessàriament el locatiu, si realment «a la missa» o «a missa» fos un locatiu.

Però és que resulta, en tercer lloc i finalment, que «a la missa» o «a missa» no és pròpiament un complement circumstancial de lloc (encara que ja s'entén que metonímicament diem «a missa» per «a l'església»), raó per la qual val més de no pronominalitzar tal complement pel pronom feble *hi*.

En resum, doncs, aquell segon fragment de (15), nosaltres el resoldríem decididament segons (18), salvant naturalment, com ja hem dit, el problema del metre:

(18) —(FILLA 1^a): *I que el diumenge al matí, / quan anem a oir la missa / també el tornem a dir.*

⁵ Lingüísticament, la pragmàtica és aquella part de la semiòtica que estudia la parla, el llenguatge usat en concret per l'individu, o sia l'organització del discurs dins un context comunicatiu.